

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

V. Faustbll

VÆGTER-VERSENE

176.

i deres ældre og yngre Skikkelse.

KJØBENHAVN. - FORLAGT AF H. HAGERUP.

Vægter-Versene

i

deres ældre og yngre Skikkelse,

udgivne

af

V. Fausbøll.

Der er dog usægtelig Kraft og Poesi i de gamle
Vægtervers.

Carl Bernhard.

Ce chant des rues est rempli d'une poésie naïve
et sublime.

A. de Flux.

Med Afbildninger af Vægtene fra forskjellige Tider.

Kjøbenhavn.

Forlagt af H. Hagerup.

1862.

Louis Kleins Bogtrykkeri.

1726.

1784.

1808.

1862.

Vægtersangen af 1686.

Klokken 9.*

Nu skrider Dagen under,
Og Natten vælder ud;^a
Forlad for Jesu Vunder
Vor Synd, o milde Gud!
Bevare Kongens Hus,
Samt alle Mand
I disse Land'
Fra Fjendens Vold og Knus!

Klokken 10.

Om du vilt^b Tiden vide,
Husbonde, Pig' og Dreng,
Da er det paa de Tide
Man føjer sig til Seng.
Befal dig^c Herren fri,
Vær klog og snild,
Vogt^d Lys og Ild!
Vor Klokk'^e er slagen Ti.

* I et Udtog af Forordningen af 26de Juli 1683 om Gade-Lögterne og Natvægterne i Kjøbenhavn lyde 9 og 10-Versene saaledes:

Klokken 9.

Hvis Herren god ej tager
Selv Staden i sin Agt
Og Omsorg for den drager,
Forgjæves holdes Vagt.
Derfor, o Christen Sjæl,
Forlad dig paa
Din Skaber saa,
At han dig vogter vel!

Klokken 10.

Den høje himmelsk' Herre,
Han om vor Konge god
En Ringmur stedse være
Samt om det kong'lig' Blod!
Ja ved sin mægtig' Haand
Selv vogte vel
Til Liv og Sjæl
Hver Kongens trofast Mand!

^a Vv. 1686 veller ud, Vv. 1726 og 1729: beller ud. smlign Kingos Sjunge-
Chor ved Hammerich og Rode S. 41, 1. ^b 1726 og 1729: I vil. ^c 1726
og 1729 mod Versemaalet: Befaler Eder. ^d 1686, 1726 og 1729: vogte.
^e 1686, 1726 og 1729: Klokke.

Klokken 11.

Gud Fader os bevare,
 De Store med de Smaa,
 Hans hellig^f Engleskare
 En Skandse om os slaae!
 Selv vogte^g Byen vel!
 Vort^h Hus og Hjem
 Har hanⁱ i Gjemm^j,
 Vort^k ganske Liv og Sjæl.

Klokken 12.

Det var om Midnats Tide
 Vor Frelser han blev født,^t
 Til Trøst al Verden vide,
 Som ellers var forødt.^m
 Vor Klokkⁿ er slagen Tolv.^{*}
 Med Tung^o og Mund
 Af Hjærtens Grund
 Befal dig^p Gud i Vold!

Klokken 1.

Hjælp os, o Jesu kjære!
 Vort Kors i Verden her
 Taalmodelig at bære!
 Der er ei Hjælper^q fler'.
 Vor Klokk^r er slagen^s Et.
 Ræk os din Haand,
 O Frelsermand!^t
 Saa vorder Byrden let.

* 1683: Han er vor Klipp' og Skjold,
 Ja Hyrde god,
 Der med sit Blod
 Frelst' os af Satans Vold.

^f 1686 hellige. ^g 1726 og 1729 tilføje „han“, som gjør Versemaalet uregelmæssigt. ^h 1686, 1726 og 1729: vor. ⁱ 1726 og 1729: Gud. ^j 1726 og 1729: Gjem. ^k 1686, 1726 og 1729: vor. ^l 1686, 1726 og 1729: fød. ^m 1686, 1726 og 1729: forødt. ⁿ 1726 og 1729: Klokke. ^o 1726 og 1729: Tunge. ^p 1726 og 1729 mod Versemaalet: Befal eder. ^q 1726 og 1729: Frelser. ^r 1683, 1686, 1726 og 1729: Klokke. ^s 1686: slaget. ^t 1726 og 1729: Trøstermand.

Klokken 2.

Dig,^u milde Jesu lille,
 Som mig til Salighed^v
 I Mørket^x fødes vilde,
 Skee Pris i Evighed!^y
 Du, værdig' Helligaand,
 Oplyse mig^z
 Evindeligen,
 At jeg^a Dig skue kan!

Klokken 3.

Nu skrider Natten sorte,
 Og Dagen stunder til;
 Gud, lad dem blive borte,
 Som os bedrøve vil!
 Vor Klokk'^o er slagen Tre.
 O Fader from!
 Vend Du os om,^a
 Din Naade os betee!

Klokken 4.

Dig,^b evig' Gud, skee Ære
 I høje Himmelchor,
 Som Vægter vilde være
 For os, paa Jorden boer!
 Det ringer nu af Vagt.
 For Natten god^c
 Fald Gud til Fod,^d
 Tag Tiden vel i Agt!

1726 blev endvidere sunget:

Lovet være Gud, vor Herre,
 Hannem skee Lov, Pris og Ære!

^u 1726 og 1729: du. ^v 1726 og 1729: som havde os saakjær. ^x 1726, 1729: Mørke. ^y 1726 og 1729: dig skee Lov, Pris og Ær'. ^z 1726 og 1729: os. ^a 1726 og 1729: vi. ^o 1726 og 1729: Klokke. ^a 1726 og 1729: til Hjælp os kom. ^b 1726 og 1729: du. ^c 1726 og 1729: for en god Nat. ^d 1726 og 1729: Siig Herren Tak.

Tidligst 1726 tilkom følgende 2 Vers:**Klokken 8.**

(Du est vor Vægter tryk og tro,
 Du vilt os aldrig undfalde.
 Paa dig saa ville vi bygge og boe,
 I al vor Nød dig paakalde.
 Glæde os Gud i Himmerig!

Klokken 5.

Kongen bevar fra Vaade og Far',
 Med dine Engle ham omringe,
 At han ved sig alene af dig,
 O! Herre; med Lov opklinger.

1731 ombyttedes disse 2 Vers

med følgende:

Klokken 8.

Naar Mørket Jorden blinder
 Og Dagen tager af,
 Den Tid os da paaminder
 Om Dødsens mørke Grav.
 Lys for os, Jesu sød,
 Ved hvert et Fjed
 Til Gravens Sted,
 Og giv en salig Død!

Klokken 5.

Nu Dagen af det Høje
 At lyse fanger an;
 Gud, fæst dit Naades Øje
 Paa vor Kong Christian!
 Vær selv hans faste Skjold
 Mod al Fortræd
 Og Farlighed,
 Mod Fjendens Magt og Vold!

1784 blev der sunget:**Klokken 5.**

O Jesu, Morgenstjerne!
 Vor Konge i din Vold
 Befale vi saa gjerne,
 Bliv du hans Sol og Skjold!
 Vor Klokke er slagen Fem.
 Kom, blide Sol,
 Fra Naadens Pol,
 Oplys vort Hus og Hjem!

Sangen lød nu 1784 i sin Helhed

saaledes:

Klokken 8.

Naar Mørket Jorden blinder,
 Og Dagen tager af,
 Den Tid os da paaminder
 Om Dødsens mørke Grav.
 Lys for os, Jesu sød,
 Ved hvert et Fjed
 Til Gravens Sted,
 Og giv en salig Død.

Klokken 9.

Nu skrider Dagen under,
 Og Natten vælder ud,
 Forlad, for Jesu Vunder,
 Vor Synd, o milde Gud!
 Bevare Kongens Hus,
 Samt alle Mand
 I disse Land'
 Fra Fjendens Vold og Knus.

Klokken 10.

Om I vil Tiden vide,
 Husbonde, Pige og Dreng,
 Da er det paa de Tide,
 Man føjer sig til Seng.

Befaler eder Herren fri,
 Vær klog og snild,
 Vogter Lys og Ild,
 Vor Klokke er slagen Ti.

Klokken 11.

Gud Fader os bevare,
 De Store med de Smaa,
 Hans Hellig Engleskare
 En Skandse om os slaee!
 Selv vogter han Byen vel;
 Vort Hus og Hjem
 Haver Gud i Gjem,
 Vort ganske Liv og Sjæl.

Klokken 12.

Det var om Midnats Tide
 Vor Frelser han blev født,
 Til Trøst al Verden vide,
 Som ellers var forødt.
 Vor Klokke er slagen Tolv.
 Med Tung' og Mund
 Af Hjærtens Grund
 Befal eder Gud i Vold!

Klokken 1.

Hjælp os, o Jesu kjære!
 Vort Kors i Verden her
 Taalmodelig at bære!
 Der er ei Frelser fler'.
 Vor Klokke er slagen Et.
 Ræk os din Haand,
 O Trøstermand;
 Saa vorder Byrden let.

Klokken 3.

Du milde Jesu lille,
 Som haver os saa kjær,
 I Mørke fødes vilde,
 Dig skee Lov, Pris og Ær'!

Du værdig Hellig Aand,
 Oplyse os
 Evindeligt,
 At vi dig skue kan.

Klokken 3.

Nu skrider Natten sorte,
 Og Dagen stunder til,
 Gud lad dem blive borte,
 Som os bedrøve vil!
 Vor Klokke er slagen Tre.
 O Fader from!
 Til Hjælp os kom,
 Din Naade os betee!

Klokken 4.

Du evig Gud skee Ære
 I høje Himmelchor,
 Som Vægter vilde være,
 For os, paa Jorden boer!
 Det ringer nu af Vagt.
 For en god Nat
 Siig Herren Tak,
 Tag Tiden vel i Agt!

Klokken 5.

O Jesu, Morgenstjerne!
 Vor Konge i din Vold
 Befale vi saa gjerne,
 Bliv du hans Sol og Skjold!
 Vor Klokke er slagen Fem.
 Kom, blide Sol,
 Fra Naadens Pol,
 Oplys vort Hus og Hjem.
 Lovet være Gud vor Herre,
 Hannem skee Lov, Pris og Ære.

Anmærkninger.

Udgaver.

1683 omtrent støde vi for første Gang paa Vægtervers. I et Udtog af Forordningen af 26 Juli 1683 om Gadelygterne og Nattevægterne i Kjøbenhavn staaer der nemlig, efterat der er sagt, at enhver Vægter hver Time skal raabe den sædvanlige Udraabning (o: Hov Vægter, Klokken er slagen o. s. v.): „De Vers, som Vægterne ved hvert Klokkeslæt om Natten skal synge, er følgende,“ hvorpaa følge selve Versene, der ere de samme som i Udgaven af 1686 med den Afvigelse, vi ovenfor have seet. Dette Udtog findes i en lille Bog, kaldet: „Adskillige Forordninger Politien angaaende, item nogle sær Punkter af en Del Forordninger, alle Vedkommende til Efterretning,“ trykt hos J. P. Bockenhoffer, uden Aar. Bogen maa være trykt efter 16 Juni 1686, eftersom en af de indeholdte Forordninger er af dette Datum, og før September samme Aar, fra hvilket Tidspunkt vi, som det vil sees nedenfor, have den Ændring af 9-, 10- og 12-Verset, der senere holdt sig. Det er ikke rimeligt, at Versene have staaet i den oprindelige Forordning, da de ikke findes i den, saaledes som den er aftrykt i Quart-Udgaven af Forordningerne, men det er dog vel sandsynligt, at de have ledsaget den som Bilag, da den blev vedtaget, og jeg antager derfor, at vi kunne sætte den første Udgave af Vægtersangen til 1683. Nyerup synes ikke at have kjendt denne.

1686 have vi en forbedret Udgave af samme i: „Regular-Tavle om de kongl. Stadens Laterner her udi Kjøbenhavn, paa hvad Timer de skal antændes, brænde og udslukkes, efter Dagens Længde, samt Maanens Op- og Nedgang, ved en Time over Horizonten, fra den 1 Januarii 1686 til Aarets Udgang beregnet. Hernæst følger Vægternes Instruction, om deres Forhold. Forfærdiget af J. Huusmann. Inspecteur over de kongl. Latern. og Vægtere.“ Kbh. Trykt hos J. P. Bockenhoffer. 4to. Efter en Paaskrift med Rødkridt paa Universitetsbibliothekets Exemplar er Bogen udkommen i September 1686. Dens Indhold maa altsaa først have været meddelt Vægterne skriftlig. I Vægterinstructionen hedder det i § 5, at enhver Vægter hvert Timeslag skal raabe den sædvanlige Udraabning „og de Vers, som dertil beskikkes“, og ved Slutningen af Instructionen følge derpaa selve Versene, som vi have givet dem ovenfor.

1726 møde vi en forvansket Udgave af den oprindelige Sang. I denne begynde nemlig de Forandringer, som satte sig fast i Udgaven af 1784. Det er paa Universitetsbibliotheket, at et Exemplar af denne „Vægternes Nattesang i Kbh.“ findes. Den er trykt i to Spalter, paa den ene Side af et Folioblad, „Ao 1726 hos J. J. Höpffner“, og har foroven en Afbildning af en Vægter med sin Morgenstjerne, Pibe og Haandlygte. Under alle Versene findes i een Linie tværs over: „Lovet være Gud, vor Herre, Hannem skee Lov, Pris oG ÆRE!“ i hvis sidste to Ord maa ligge en Hentydning til Forfatteren, men hvem man kunde tænke paa, har jeg ikke kunnet udfinde. Jeg antager, at disse to Linier oprindelig ere blevne sungne som et Omkvæde efter hvert enkelt Vers. Senere bleve de kun sungne af Taarnvægterne hver halve Time. Paa Bagsiden af Foliobladet er tiltrykt: „Den nye Vægtersang om Aftenen Kl. 8 og om Morgen Kl. 5“, omfattende hine 2 ovenfor nævnte Vers, af hvilke det første er taget af H. Chr. Sthens Aftensang „Den lyse Dag forgangen er“ (see Brandt og Helwegs Psalmedigtning I, 187), og det andet, vanskelig forstaaelige, af Gryderups „Jeg takker dig ret hjertelig“ (see Br. og Helw. I, 261). Disse to tilkomne Vers ere optagne i Flugt med de øvrige i Udgaven af

1729, der som den forrige er trykt paa den ene Side af et Folioblad, i 2 Spalter og med Afbildning af en Vægter, hos J. J. Höpffner. Under alle Versene findes ligeledes Omkvædet „Lovet være“ o. s. v. med samme Udhævning af G og R i Slutningen. Paa Bagsiden er tiltrykt, med en Vægter ovenover, „Næstfølgende tvende Vers skal herefter synges istedenfor omstaaende tvende Vers paa Vægternes Nattesang Kl. 8 og Kl. 5,“ hvorefter følge de 2 ovenfor nævnte Vers. Ordet „Christian“ i det sidste viser, at Versene ere tilkomne efter den 12te October 1730, da Frederik den Fjerde døde. Nederst paa Bagsiden er skrevet: „begyndt med Marts Maaned 1731.“ Dette Folioblad tilhører ogsaa Universitetsbibliotheket. Jeg antager ikke, jeg tager fejl i at henregne de 2 sidstnævnte Udgaver til de officielle.

1784 have vi den næste fra Politiets Side udstædt Udgave af Vægtersangen, i Forbindelse med „Instructionen for Nattevægterne i Kbhvn.“ Den gjengiver Versene i den endelige Skikkelse, de antoge, og i hvilken de ordret ere gjentagne, som det synes:

1798, samtidig med den da ubetydeligt forandrede Vægterinstruction. Siden denne Tid er der næppe paaany udstædt nogen officiel Udgave af Vægtersangen, i det mindste kjender Vægtervæsenet nu ingen, og efter velvillig Meddelelse af Justitsraad H. Chr. Knudsen findes der heller ingen saadan i Vægtervæsenets

Archiv. Ved denne endelige Text er ikke blot Rimet og Verse-maalet, men ogsaa det poetiske Udtryk blevet forvansket, mærk f. Ex. i 2-Verset: Oplyse os Evindelig, i Stedet for: Oplyse mig Evindelig, i 10-Verset: Befaler eder Herren fri, i Stedet for: Befal dig Herren fri, og i 4-Verset: For en god Nat Siig Herren Tak, i Stedet for de skjønne Linier: For Natten god Fald Gud til Fod; ikke at tale om Absurditeter som: Du, evig Gud, skee Ære i 4-Verset, og de 4 første Linier af 2-Verset. Ifølge Nyerup (Udvalg af danske Viser I, 301) skulle 8 og 5-Versene have Politimester Hans Himmerich til Forfatter.

I væsentlig Overensstemmelse med Udgaven af 1784 finde vi Vægtversene aftrykte af Thaarup i hans „Journal og Haandbog for Kjøbenhavnere“ 1797, hvorimod Nyerup i „Udvalg af Danske Viser“ o. s. v. 1821 har fulgt den oprindeligere Text af 1686. Hammerich synes ikke at have kjendt denne, ellers vilde han næppe i sine „Hundrede Psalmer“ 1857 have optrykt den forvanskede Udgave af 1784. Fenger har i sine „Morgen- og Aften-Sange“ 1858 gjengivet den oprindeligere Text af 1686, med Tilføjelse af de 2 senere tilkomne Vers, som findes i Udgaven af 1784.

Af 1ste Halvdel af 4-Verset og 1ste Halvdel af 3-Verset, samt af 1ste Halvdel af 5-Verset og Slutningen af 3-Verset har Wexels dannet en Psalme, der senere (selv med sin prosaiske Ændring: „Lad dem nu blive borte“) er gaaet over i Roskilde Conventets Psalmebog 1850, i Monrads Forslag til en Psalmebog 1854 og i Landstads Kirke-Psalmebog 1861.

Ved privat Industri ere Vægtversene, sandsynligvis fra gammel Tid, blevne optrykte i Godtkjøbsudgaver. Den ældste af saadanne, jeg har seet, er et Blad* i Helarksformat, paa hvis ene Side Versene ere aftrykte i 2 Spalter. Rundt om i Randen ere Tegninger af Blomster, hvorimellem 4 Engle, 2 foroven og 2 paa Siderne, og midtvejs i den øverste Randtegning staaer i gul Grund følgende gamle Vers:

Vaag og bed,
thi Tiden gaaer;
tænk og strax,
Du veed ej naar.

I Midten mellem de 2 Spalter af Vers er afbildet en Vægter med sin Morgenstjerne, Pibe og Haandlygte, og ved hans Fødder en Hund. Over Vægteren findes efter Omkvædet: „Lovet være“ o. s. v. den Bemærkning: „synges ved hver halve Time af Taarnvægterne fra Kirketaarnene,“ og ved Foden af Bladet ere anførte de Signaler, Taarnvægterne skulle give i Tilfælde af Ildebrand.

* Har gohedsfuldt været laant mig af Fuldmægtig A. L. V. Petersen.

Tilslidst staaer der: „Faaes hos P. W. Tribler, Holmensgade 114, Trykt hos S. A. Nissens Enke“ (Vejviserens S. M. Nissens Enke), hvoraf fremgaaer, at Bladet er fra 1841 eller 42. Stemplet til Afbildningen af Vægteren er derimod fra Frederik den Femtes Tid, eftersom denne Konges Navnetræk med Krone findes paa Vægterens Kjørtel. Dette Stempel er derfor vel gaaet i Arv i den Triblerske Familie, der i Kbhvns Vejviser kan spores tilbage til 1773. Foruden denne Triblerske Udgave har jeg seet 2 fra den nyeste Tid, den ene „faaes hos H. P. Møller, Gammelmynt 20“, og den anden „i Bogladen i Skindergaden Nr. 16, 17, 18“. Disse Godtkjøbsudgaver maae fra først af have været redigerede af Vægtere, thi de indeholde alle de samme Taabeligheder: i 9-Verset „og Natten vælter ud,“ og i 2-Verset „I Mørket fødtes vilde.“ I Orvar Odds Hinsidan Sundet, Stockholm 1846, S. 180, findes Vv. aftrykte efter denne Vægterredaction, hvilket man maa tilgive en Udlænding. Nyerup nævner i sit Udvalg af Danske Viser I, 297 en Udgave i Patentfolio trykt hos Breinholm 1819. Denne har jeg ikke seet, den findes ikke paa Bibliothekerne.

En engelsk Oversættelse af Vv. findes i Choules: The Cruise of the Steam Yacht North Star, Boston 1854. Paa Fransk ere de oversatte i Dargaud: Voyage en Danemark. Paris 1861, og i A. de Flaux: Du Danemark, Impressions de Voyage, Paris 1862.

I Provindsbyerne synges Versene nu saaledes som i Kbhvn. 1685 havde Helsingør sin egen Vægtersang. Dette fremgaaer af 2 Quartblade, som findes paa Kongens Bibliothek og indeholde: „Vægter-Sangen udi Helsingørs By, Under den Kirke-Melodi Fra Himmelen højt komme vi nu her: Prentet i Kbh. Aar 1685“. Ovenover staaer skrevet: Jenss Carstenssøn Siung. Sangen begynder med 9 Slæt og ender med 5 Slæt. Jeg antager, man har hørt nok af den, naar jeg nævner de fire første Liniér:

Nu viser Dagen os sin Hæl,
Og Natten kommer tyk og fæl,
O store Fader stat os bi,
Vor Klokke slog nu nylig Ni.

I Slesvig finder kun Udraabning Sted: Hov Vægter, Klokken er slagen 10, 10 er Klokken slagen.

Forfatterskabet til Vægtersangen.

Ifølge den almindelige Overlevering er vor store Psalmedigter Kingo Forfatter af Vægterversene. Men stik imod denne Mening tillagde Nyerup i sit Litteratur-Lexicon 1820 Arrebo dem uden at give nogen som helst Grund for denne sin Antagelse.

I „Udvalg af Danske Viser“ 1821 forandrer han vel dette til, at Arrebo kan være Forfatter til dem, idet han der I, 296 siger: „Hvad Oprindelsen af disse Vers angaaer, da er vel Hypothesis vulgaris, at de i Anledning af det kjøbenhavnske Vægtervæsens forbedrede Organisation under Christian V bleve forfattede af den Tids mest berømte Digter Kingo, men da det hedder i Pontop. Orig. Hafn., at det 1581 blev befalet Magistraten at have flittig Tilsyn med de forordnede Nattevægtere, saa seer man, at der var Nattevægtere over hundrede Aar før de ny Politiindretninger under Christian V fandt Sted. Følgelig kan Arrebo ret godt være Forfatter til Vægterversene.“ Men S. 301 kalder han saa igjen Versene „hine ærværdige Levninger fra den arreboske Tidsalder.“ Rørdam, i sin Udgave af Arrebos Skrifter 1857, I, 76, er ligeledes tilbøjelig til at tillægge Arrebo dem, idet det forekommer ham, „at den gammeldags Hjærtelighed og Enfoldighed, som udmærker disse vore ældste Gadeviser, der forhaabentlig skulle glæde vore Børnebørn ligesaa meget, som de have behaget vore Oldesædre, mere stemmer overens med Arrebos ‚simple Højhed‘ i Talen end med Kingos vistnok ikke mindre skjønne, men mere ‚krydrede‘ Digtetsprog.“ Petersen omtaler i sin Litteraturhistorie III, 658 Problemet, men afgjør selv intet.

De Grunde, som bevæge mig til at antage Kingo for Forfatter i Overensstemmelse med den sædvanlige Tradition, ere følgende:

1. Det forekommer mig, saavidt man kan skjønne af de historiske Documenter, jeg har anført nedenfor, at Kjøbenhavn i Mellemtiden fra Frederik II til Christian V ikkun har havt, og det endog kun af og til, patrouillerende Borgervagt, men ingen faste Gadevægtere, hver med sin Post. Det er først, efterat de faa, som det synes, af Indvaanerne privat antagne Gadevægtere ved Forordningen af 26de Juli 1683 vare blevne forøgede, („Skal saa mange Vægtere antages til visse Steder, Stræder og Gader, som til Lygternes Opagt og god Nattevagt behøves“), at Kjøbenhavn fik en ordentlig organiseret Samling af Nattevægtere, hver med sine bestemte Gader at vaage og vare paa. Paa samme Tid er det, at Vægterversene først dukke op, og ere de fra hin Tid, som der ikke synes at have været Brug for dem før, saa kan der næppe heller være Tvivl om, at Datidens største Digter har skrevet dem. Efterat Kingo 1674 havde udgivet første Part af sit Aandelige Sjunge-Chor stod han uimodsagt som den øverste paa Parnasset. 1681 udkom anden Part, og 1683 blev det ham overdraget at samle en ny Psalmebog, et Hverv, der noksom viser den Anseelse han nød som Digter.

2. Den samme Højhed, Kraft og Inderlighed, som i saa

høj Grad er ejendommelig for Kingos aandelige Digte, og i hvilken Henseende han endnu ikke er overgaaet af nogen dansk Digter, synes ogsaa Vægtersersene at bære tydelige Spor af.

3. Endvidere findes der i Tanker og Udtryk en stor Overensstemmelse med Kingos aandelige Sjunge-Chor. Naar der saaledes i 10-Verset af Vægtersangen af 1683 og i 9-Verset af Vægtersangen af 1686 bedes for Kongen og hans Hus, da finde vi det samme at være Tilfældet næsten paa hveranden S. i Kingos Sjunge-Chor, f. Ex. (Hammerich og Rodes Udgave) S. 57 „Kongens Hus du selv opbygge, Giv det Lykke, Fred og Ro;“ S. 86 „Lad din Værn og Vagt bevare Kongens Hus fra Nød og Fare;“ S. 97 „Vor Konges Hus vi ej maa glemme;“ S. 100 „O, min Gud, din Naade bøje Hen paa Kongens høje Hus;“ S. 20 „Signe selv vor Konges Trone Og det ganske Kongeblood;“ S. 43 „Velsigne Kongens Hus, og sæt din Vagt Omkring hans Riger og hans Arvelande.“ Naar det i 11-Verset hedder: Hans hellige Engleskare En Skandse om os slaee, saa have vi i Sjunge-Choret den samme Tanke paa hvert Blad, S. 77 „Han har i denne Nat Med Engleskare mit Hus og Hjem omsat;“ S. 32 Lad din' Engle mig omringe Og hin stærke Djævel tvinge;“ S. 55 „Stil du en Englevagt omkring mit Sovested, Lad Satan i mit Hus ej sætte noget Fjed“; S. 43 „Min Seng opvartes af Guds Engleskare“ etc. etc. Ligesaa hyppig nævnes, ligesom i det oprindelige 12-Vers, Satan, see S. 17. 19. 27. 29. 31. 32. 33. 42. 49. 52. etc. etc. Med 9-Versets „Nu skrider Dagen under Og Natten vælder ud“ sammenlign S. 81 „Til Hvile Solen gaaer og Dagen helder, Og Mørk' af Nattens Vraaer Til os udvælder,“ S. 17 „Dagen er snart runden hen, Det nu flux ad Aften lider, Tiden sagtelig henskrider,“ og S. 98 „Tiden skrider, Dagen rinder,“ og med 1-Versets „Ræk os din Haand, o Frelsermand!“ S. 33 „Jesus skal mig og opvække Til min Gjerning glad og sund, Og sin Haand fremdeles række Til den næste Morgenstund.“ Udtrykkene „Jesu lille“ og „Vend du os om“ finde vi S. 86 og S. 78; ligeledes „Frelsermand“ S. 43. 57. 131. 136. 186, medens Arrebo bestandig synes at have „Frelser.“ Til 4-Versets „Dig, evig Gud, skee Ære I høje Himmelchor“ see S. 38 „Lov skee dig Gud i høje Himmelrige, og S. 37 „See fra din høje Himmelstol Ned til vort Jorderige;“ og til „Som Vægter vilde være“ S. 98 „Gud selv er her til Hus' i Nat, Og her omkring sin Vagt har sat,“ samt til hele 4-Verset S. 25. 26 „Takker Gud for denne Nat, I har Morgenstunden fat.“ „Jeg lagde mig ned til Hvile, Men min Gud holdt paa mig Vagt.“ Jesu Vunder nævnes S. 64 og 86 „Men naar Dødsens Nat tilstunder, Skjul mig da i dine Vunder.“

4. Bogstavrimet endelig, som er saa gennemgaaende

hos Kingo, see f. E. Fengers Kingos Psalmer S. 143 fig. Skalk og Skarn, Ris og Rem, slidt og slagen, Torn og Tidsel, Værk og Ve, Top til Taa, Lyst og Lue etc., have vi Exempler paa i 11-Versets „Vort Hus og Hjem Har han i Gjemm“, i 12-Versets „Til Trøst al Verden vide,“ og maaske ligeledes i 9-Versets „Nu skrider Dagen under Og Natten vælder ud, i 1-Versets „Hjælp os, o Jesu kjære, Vort Kors i Verden her“ og i 4-Versets „Dig, evig' Gud, skee Ære I høje Himmelchor, Som Vægter vilde være!

Der er saaledes aldeles ingen Grund, forekommer det mig, til at forlade den gamle Tradition, at Kingo er Forfatteren til Vægterversene.

Nattevægtene.

Allerede 1443 har der i Kjøbenhavn været Gadevægtene om Natten, hver med sin Post. Dette fremgaaer af Christoffer af Bajerns Stadsret, i hvilken det om „Kongens og Stadens Vægtene“ hedder: „Naar en Vægter, efter at Klokken er slagen Ni, nogen antræffer paa Gaden, da skal han ham lede til sit Herberg, men har han ikke Herberg, da skal han stille Borgen, eller og sættes i Stadens Arresthus indtil om Morgen, og skal han da gjøre Regnskab for sig, hvorfor han gik saa sildig paa Gaden. Naar der ringes om Aftenen paa Vagt, da skulle alle Vægtene være paa deres Sted, og enhver passe paa sin Vagt indtil om Morgen, naar der bliver ringet af Vagt, og da skulle Portneren (3: Portnerne) komme til Portene og vare derpaa indtil om Aften, da de bliver tillukte.“ (See Pontopp. Orig. Hafn. S. 114.) Men det synes, at Nattevægterne senere ere afskaffede, thi i Følge Frederik den Andens Brev af 1567 vare Borgemester og Raad i Kbh. „til Sinds at tage udi Tjeneste saa mange duelige Karle, som behov gjøres, hvilke altid skulle vaage udi Portene, paa Voldene, og om Natten paa Gaderne“, men som altid skulde blive i Byen og ingen anden Steds bruges. (See Nye Danske Magazin I, 55). 1581 blev det befalet Borgemestere og Raad at have flittig Tilsyn med disse Vægtene, saa de maatte afværge Ildebrand, Mord og Tyveri, samt see til, at ingen af Byens Indvaanere, af hvad Stand de end være kunde, unddroge sig fra Udgiften til en Anstalt, som var hans egen ikke mindre end andres Sikkerhed og Velfærd angaaende. (See Pontop. S. 374). At denne Borgernattevagt har fundet Sted endnu 1626, fremgaaer af en Udskrift af Consistorii Protocol, som Rørdam giver i sin Udgave af Arrebo I, 77: „Opkom Christiernus Michaelis og Colbanus Sigvardi, som Vagtmesteren klagede over, at de havde den anden Aften været sammet med 2 dravendes Kaarder og slaget

sammen i Klædeboderne, efter det var udringt paa Vagt“. I Kbhvns. paany reviderede „Brandt eller Ild-Ordning“ af 1653 tales kun om Taarnvægttere, og af Forordningen for Kbhvn. af 10de Decbr. 1670 „om Løsgjængere og de, som findes paa Gaden sildig om Aftenen, item om Fremmede som logerer, og den igjen paabudne Borgervagt“, sees det, at selv Borgervagts Nattevagt maa være ophørt for en Tid, thi det hedder, at „eftersom for os allerunderdanigst andrages, hvorledes her udi denne vor Kgl. Residentsstad skal om Nattetider saadanne store Uskikkeligheder med Tyveri, Slagsmaal og andre deslige utallige Usømmeligheder begaaes, saa fast ingen mere kan gaae sikker paa Gaden om Aftenen“, da befales, at alle Løsgjængere, der om Nattetide findes paa Gaden og af Patrouillen gribes, skulle strax paa Bremmerholm henføres. „Og skal derforuden ej nogen, af hvad Stand og Vilkaar de og være kunne, efter Michelsdag understaae sig om Aftenen efter Ni Slæt at lade sig finde paa Gaden uden tændt Fakkell eller Lys“. „Og saasom Vi nu Borgervagten paany for mere Sikkerheds Skyld paabudet have, saa ville Vi“ etc. Borgervagten har altsaa, ligesom tidligere, paa denne Tid besørget Nattevægtertjenesten ved Patrouiller, men faste Gadevægttere har der næppe været.

Den nysnævnte Uorden fortsattes, efter den skaanske Krig, af Soldaterne. Dette sees af Rescriptet af 21de Febr. 1681, i hvilket det hedder: . . . „Ville vi, at Du anbefaler Gevaldigeren, at han med sine Justitsbetjente om Natten overalt skal patrouillere og allē slige Personer af Garnisonen, som ved nogens Huse eller Vaaninger til Tyveri, Klammeri eller andre Insolentier at prøve, paa friske Gjerninger antræffes, uden nogen Persons Anseelse angriber.“ Kjøbenhavns Indvaanere ere da sagtens blevne kjede af dette Uvæsen og have paataget sig selv ved faste Nattevægttere at skaffe sig Sikkerhed. I Forordningen af 25de Juni 1681, ved hvilken Kbhvn. først fik Lygter i alle Gader og Stræder (jvfr. Birkerods Dagbøger S. 208), tales nemlig igjen om Nattevægttere, idet det hedder: „Og eftersom her i Staden holdes af Indvaanerne Gadevægttere om Natten, da skal de samme om Natten have flittig Indseende med Lygterne, at ingen gjør dem nogen Skade“ o. s. v.

Fra nu af holdt Indstiftelsen af faste Gadevægttere sig og uddannedes stadig lige ned til vor Tid. Fra 1683 af passede de Lygterne, hvormed de hidtil kun havde haft Tilsyn. Hver Time skulde de udraabe Tiden samt de Vers, som dertil beskikkedes. De skulde afværge Slagsmaal, Mord, Tyveri og Stratenrøveri, forhindre, at Urenlighed udkastedes paa Gaderne eller i Kanalerne m. m. Deres eclatanteste Bestilling var dog under

Ildebrandstilfælde. Da skulde de nemlig (see Instructionen for Nattevægterne i Kbhvn. 1784) „gjøre Allarm og Anskrig, og Folkene allesteds udi Husene paa deres Post med Banken og Ringen paa Dørene og Porte opvække, samt med et sært imellem sig sluttet Tegn*) og Stöden i Fløjten hverandre det tilkjendegive, og derhos raabe: **Brand, Brand!** ... da og strax nogle af de nærmeste Vægttere ved Ilden skal henløbe, nemlig 1 til Brand-Majoren, 1 til Vice-Brand-Directeuren, 1 til Ober-Præsidenten, 1 til Politi-Mesteren og Stads-Hauptmanden, 1 til Commandanten og til den øverste Admiral og Holmens Chef, saa og 1 til Raadhus-Vagten, og de militaire Vægter, hvor Sprøiterne ere forordnede, og 1 til Vægter-Inspecteuren**), for dennem derom at advare“ De maae forøvrigt „ikke, uden de personlig anfaldes, nogen med Hug og Slag begegne, og udi saadanne eller andre Tilfælde skal Vægterne komme hverandre til Hjælp ... og da hinanden uden Falskhed bistaee, og de Skyldige i Arrest føre, dog hvis nogen af dem vil give Vægterne Drikke-Penge, for at komme løs, maae de dem annamme, og dog ei forskaane dem, at de jo blive arresterede“ etc. „Ingen af dennem maae forsamle sig ved Enden af Garderne for at holde Snak og Samtale med hinanden ... og ikke findes paa Posten uden i fuld Mundur med Gevær og den anordnede Haandlygte.“

Ved den nyeste Instrux for Gadevægterne af 29de Marts 1860 er den forhen gjældende Allarmering ved Piben og Brandraab i Almindelighed bortfalden og finder kun Sted, naar udtrykkelig Befaling dertil gives af Brandmajoren.

1689 havde Kjøbenhavn 68 Vægttere, Taarnvægterne ibereg-nede (see Rescript af 8 Juni). Nu har den, ifølge godhedsfuld Opgivelse af Justitsraad Knudsen, ialt 179, nemlig 143 Gadevægttere i Byen, 5 paa Vesterbro, 7 paa Nørrebro, 2 paa Østerbro, 2 paa Amagerbro, 6 Patrolvægttere, Politidirecteurens Vægter, 12 Taarnvægttere (4 paa hvert Taarn) og 1 paa den nye Bro over Stadsgraven ved Teglgaaardsstræde. At de i gamle Dage, ligesom senere, have haft deres Nød med Publicum, sees af Birkerods Dagbøger, hvor det, ved den 25 December 1701, hedder: I Kjøbenhavn blev en af Stadens Vægttere om Morgenen tidlig af en Vovehals, med hvilken han kom i Klammeri, kast udi Vandet og druknet.

*) Formodentlig menes hermed Vægtternes bekjendte Frimurertegn: 3 Slag med deres Kjæp i Stenbroen.

**) Det fremgaaer ikke klart af ovenanførte Bestemmelse, om det var 7 eller flere Vægttere der sattes i Bevægelse for at gjøre Melding.

1862.

LOUIS RICHARD ROBERT KEM.